

Scenariusz lekcji przedmiotu Historia

Temat lekcji: *Rozwinięte średniowiecze na Mazowszu*

Opracowanie: Agnieszka Łukowska-Dziechciarz, Paweł Dziechciarz (www.archeologicznawarsztaty.pl)

W wyniku rozbicia dzielnicowego i sporów między Piastami po roku około 1200 Mazowsze stało się samodzielne - powstało **Księstwo Mazowieckie**. Rozpoczęły się **rozwinięte fazy średniowiecza**.

W średniowieczu ludzie przynależeli do **stanów** - grup, które miały określone **prawa i obowiązki**. Ci o większych prawach (**rycerze, duchowni**) mieli bronić i opiekować się tymi, którzy stali niżej od nich w hierarchii społecznej (**wieśniacy i mieszcianie**). W zamian za to oczekiwali służby i dzielenia się wyprodukowanymi dobrami. Drobnicy rycerze przysięgali wierność i posłuszeństwo tym zamożniejszym, a oni za to tym najbogatszym (możnowładcom). Ci z kolei odpowiadali przed władcami (księżętami i królami). Taki system to **feudalizm**.

Kultura i religia były w średniowieczu ściśle ze sobą powiązane. To **duchowni** odpowiadali za prowadzenie kronik i spisywanie dokumentów oraz pomagali władcom w zarządzaniu. Powstawały **klasztory** i wspaniałe **świątynie**, takie jak Katedra w Płocku czy Bazylika w Czerwińsku nad Wisłą.

Z obszaru Mazowsza znanych jest co najmniej **kilkanaście zamków** oraz wiele miejscowości założonych w średniowieczu. Teren ten **nie był** jednak tak **gęsto zaludniony** jak inne części Polski. Największym ośrodkiem miejskim i religijnym na Mazowszu był **Płock**, a najważniejsze siedziby książąt mazowieckich to **Czersk**, Wizna, Ciechanów, Łomża czy Liw. **Warszawa** zyskała na znaczeniu dopiero pod koniec średniowiecza. Na początku kolejnej epoki - nowożytności - Mazowsze zostało **wcielone** do Królestwa Polskiego.

Cel główny

Zapoznanie uczniów z wiedzą o życiu mieszkańców Mazowsza w rozwiniętych fazach średniowiecza.

Proponowany wiek dzieci

- IV klasa SP, V klasa SP

Czas realizacji:

- 1 godzina lekcyjna (45 minut)

Odniesienie do podstawy programowej przedmiotu Historia

- Uczeń rozpoznaje elementy kultury rycerskiej w dziedzictwie archeologicznym Mazowsza (klasa IV, V.3; klasa V, IV.1, IV.3)
- Uczeń rozpoznaje elementy kultury klasztornej w dziedzictwie archeologicznym Mazowsza (klasa IV, V.2; klasa V, IV.1, IV.4)
- Uczeń zna różnice w warunkach życia przedstawicieli różnych stanów (klasa V, IV.1, IV.2, IV.3)
- Uczeń podaje przykłady zabytków z obszaru Mazowsza, w tym zabytków architektury, które można łączyć z rozwiniętymi fazami średniowiecza (klasa V, IV.3)

- Uczeń wskazuje związek między rozbiem dzielnicowym a powstaniem Księstwa Mazowieckiego i jego późniejszą odrębnością od Królestwa Polskiego (klasa V, VI.2)

Cele szczegółowe

- Uczeń poznaje i poprawnie posługuje się terminami: *późne średniowiecze, stany, feudalizm, rycerstwo, duchowieństwo, mieszczaństwo, wieśniacy, Księstwo Mazowieckie*
- Uczeń zna przykłady zabytków archeologicznych datowanych na rozwinięte fazy średniowiecza
- Uczeń porównuje obowiązki przedstawicieli poszczególnych stanów
- Uczeń zna symbole Księstwa Mazowieckiego (*herb – Orzeł i Żmij, przykłady siedzib książęcych*)
- Uczeń rozpoznaje stylistykę architektury średniowiecznej

Metody pracy:

- Wykład z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej
- Pogadanka objaśniająca
- Praca samodzielna z wykorzystaniem karty pracy

Środki dydaktyczne:

- Prezentacja dotycząca archeologii (do pobrania ze strony internetowej Projektu)
- Karta pracy (załącznik 1)

Przebieg lekcji:

1. Czynności organizacyjne (5 minut)
 - a. Przywitanie, sprawdzenie obecności
2. Wprowadzenie do lekcji (5 minut)
 - a. Zapoznanie uczniów z tematyką lekcji
3. Realizacja tematu lekcji (30 minut)
 - a. Nauczyciel w formie krótkiego wykładu z wykorzystaniem zamieszczonej na stronie internetowej Projektu prezentacji multimedialnej (*slajd nr 31*) przedstawia uczniom syntetyczną charakterystykę dziejów Mazowsza w rozwiniętych fazach średniowiecza.
 - b. Uczniowie na podstawie informacji zdobytych podczas słuchania prelekcji uzupełniają karty pracy; nauczyciel sprawdza i omawia rezultaty pracy.
 - c. Uczniowie wklejają kartę do zeszytu.
4. Podsumowanie (5 minut)
 - a. Nauczyciel powtarza hasłowo najważniejsze poruszane zagadnienia oraz wskazuje odpowiednie strony w podręczniku prezentujące tę tematykę
 - b. Nauczyciel proponuje uczniom skorzystanie z Activity Book-ów dostępnych do pobrania na stronie projektu
 - c. Aktywność dodatkowa dla chętnych – rodzinna wycieczka do jednego z miejsc związanych z historią Księstwa Mazowieckiego

Załącznik nr 1

Karta pracy

Oprac.: Agnieszka Łukowska-Dziechciarz, Paweł Dziechciarz (www.archeologicznawarsztaty.pl)

Zadanie nr 1

Połącz stan z podstawowymi obowiązkami jego przedstawicieli.

RYCERSTWO

BYLI KUPCAMI
I RZEMIEŚNIKAMI

DUCHOWIEŃSTWO

ZAJMOWALI SIĘ
SŁUŻBĄ ZBROJNĄ

MIESZCZAŃSTWO

ZAJMOWALI SIĘ UPRAWĄ ROLI
I HODOWLĄ ZWIERZĄT

WIEŚNIACY

ZAJMOWALI SIĘ
ODPRAWIANIEM LITURGII

Zadanie nr 2

Spójrz na zabytek i jego opis. Odpowiedz na pytania.

Biblia Płocka

powstała we Francji około 1125-1150 roku,
używana i przechowywana w Płocku

źródło: biblia.wiara.pl / fot. ks. S. Cegłowski

W którym wieku dokument został napisany?

- ☐ w XII wieku
☐ w XIII wieku
☐ w XIV wieku

Jaki jest charakter tekstu?

- ☐ administracyjny
☐ religijny
☐ rozrywkowy

Na jakim materiale został spisany?

- ☐ papirus
☐ tabliczka woskowa
☐ pergamin

Zadanie nr 3

Zapoznaj się z herbem Księstwa Mazowieckiego. Potem uzupełnij tekst, wpisując odpowiednie słowa.

źródło ilustracji: www.wikipedia.org

słowa do wpisania:

BISKUPÓW
CZERSK
HOŁD
ORZEŁ
PIASTÓW
PŁOCK
WARSZAWA
ŻMIJ

Herb Księstwa Mazowieckiego ma 4 pola. W dwóch z nich znajduje się – symbol mazowieckiej linii dynastii W pozostałych dwóch polach przedstawiony jest - symbol miasta Ta miejscowość i znajdujący się w niej zamek były w późnym średniowieczu jedną z najważniejszych siedzib książąt mazowieckich.

Pierwszą historyczną stolicą Mazowsza była inna miejscowość - Był to ważny ośrodek miejski oraz religijne centrum regionu – znajdowała się tam siedziba oraz najważniejsza mazowiecka świątynia.

W roku 1351 książę Siemowit III złożył królowi Kazimierzowi Wielkiemu. Odtąd większa część Mazowsza stała się lennem Polski. W 1526 roku zmarł ostatni książę mazowiecki, Janusz III, a tereny Mazowsza wcielono do Królestwa Polskiego. W tym czasie najważniejszym ośrodkiem regionu była już

Zadanie nr 4

Zapoznaj się z krótkimi opisami wybranych nauk pomocniczych historii. Potem wpisz odpowiednią nazwę nauki obok przedmiotu jej badań (na *kolejnej stronie*). Uwaga – w tabeli podano więcej nauk.

nauka pomocnicza	opis
archiwistyka	nauka zajmująca się archiwami i dokumentami archiwalnymi
genealogia	nauka zajmująca się pokrewieństwem i powinowactwem między osobami
geografia historyczna	nauka odtwarzająca dawny krajobraz i środowisko przyrodnicze
heraldyka	nauka o herbach
numizmatyka	nauka o monetach, banknotach i żetonach płańciznych
sfragistyka	nauka o pieczęciach
weksylologia	nauka o flagach, sztandarach i proporcach

1

a) Herb księcia mazowieckiego
Siemowita IV (około roku 1380)

2

b) pieczęć księcia mazowieckiego
Siemowita III (około roku 1350)

3

c) Dokument potwierdzający umowę
lenną między Siemowitem III a królem
Kazimierzem Wielkim (rok 1351)

4

d) chorągiew Księstwa Mazowieckiego

5

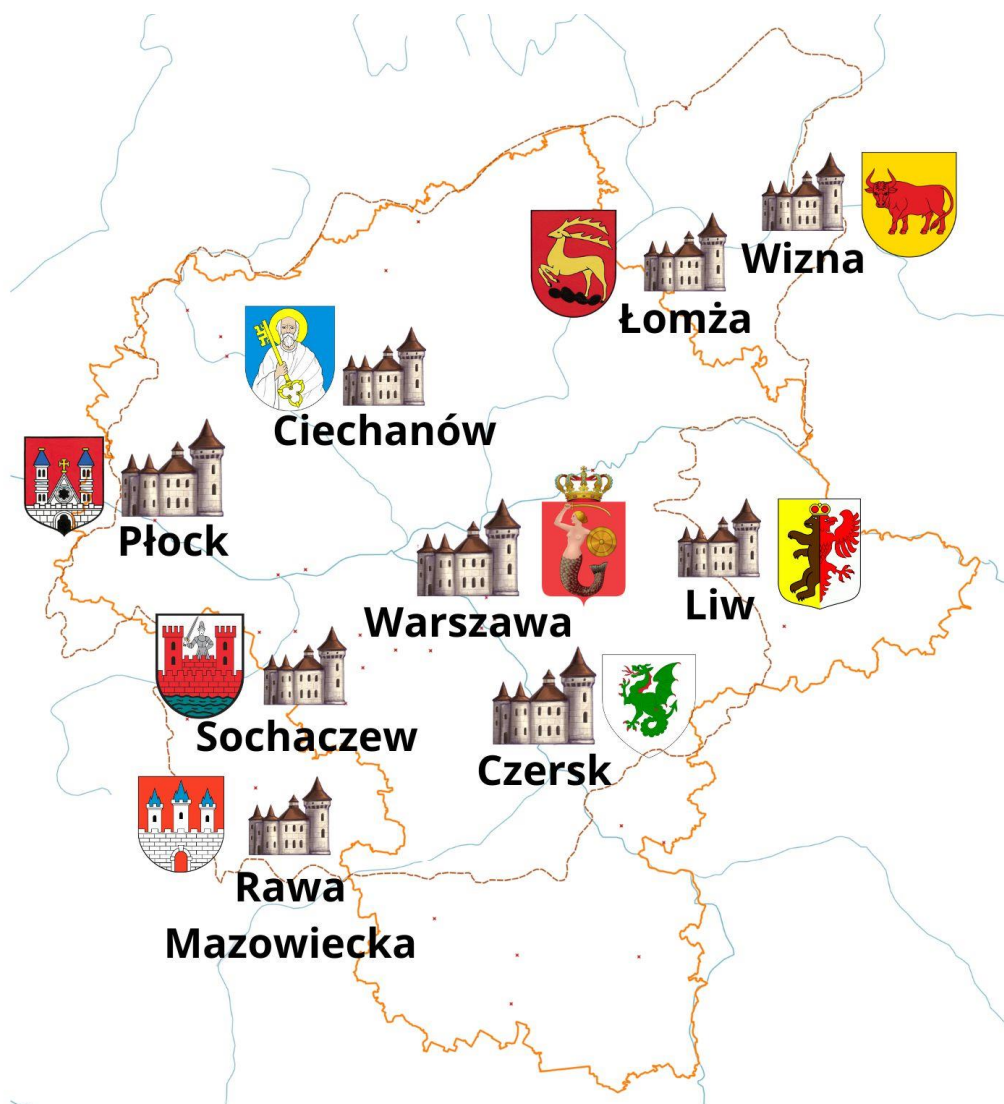
e) moneta („trzeciak”) księcia
mazowieckiego Siemowita IV (około
roku 1400)

odpowiedzi: 1. heraldyka; 2. strąstiwa; 3. archiwistyka; 4. wksjologia; 5. numizmatyka

źródła ilustracji: a-d: www.wikipedia.org; e: - archiwum.niemczyk.pl

Zadanie nr 5

Zapoznaj się z mapą najważniejszych średniowiecznych miejscowości i zamków w obrębie historycznych granic Mazowsza. Przyjrzyj się ich położeniu oraz ich herbom. Wpisz odpowiednią miejscowość.

źródło ilustracji: www.pwn.pl; www.wikipedia.org

opis

miejscowość

Miejscowość znajduje się w północnej części historycznego obszaru Mazowsza. Herb miasta przedstawia złotego jelenia w wyskoku.

1

Miejscowość znajduje się w południowej części historycznego obszaru Mazowsza. W herbie znajduje się mityczny żmij.

2

Miejscowość znajduje się w zachodniej części Mazowsza. W herbie znajdują się mury miejskie oraz fragmenty katedry z dwiema wieżami.

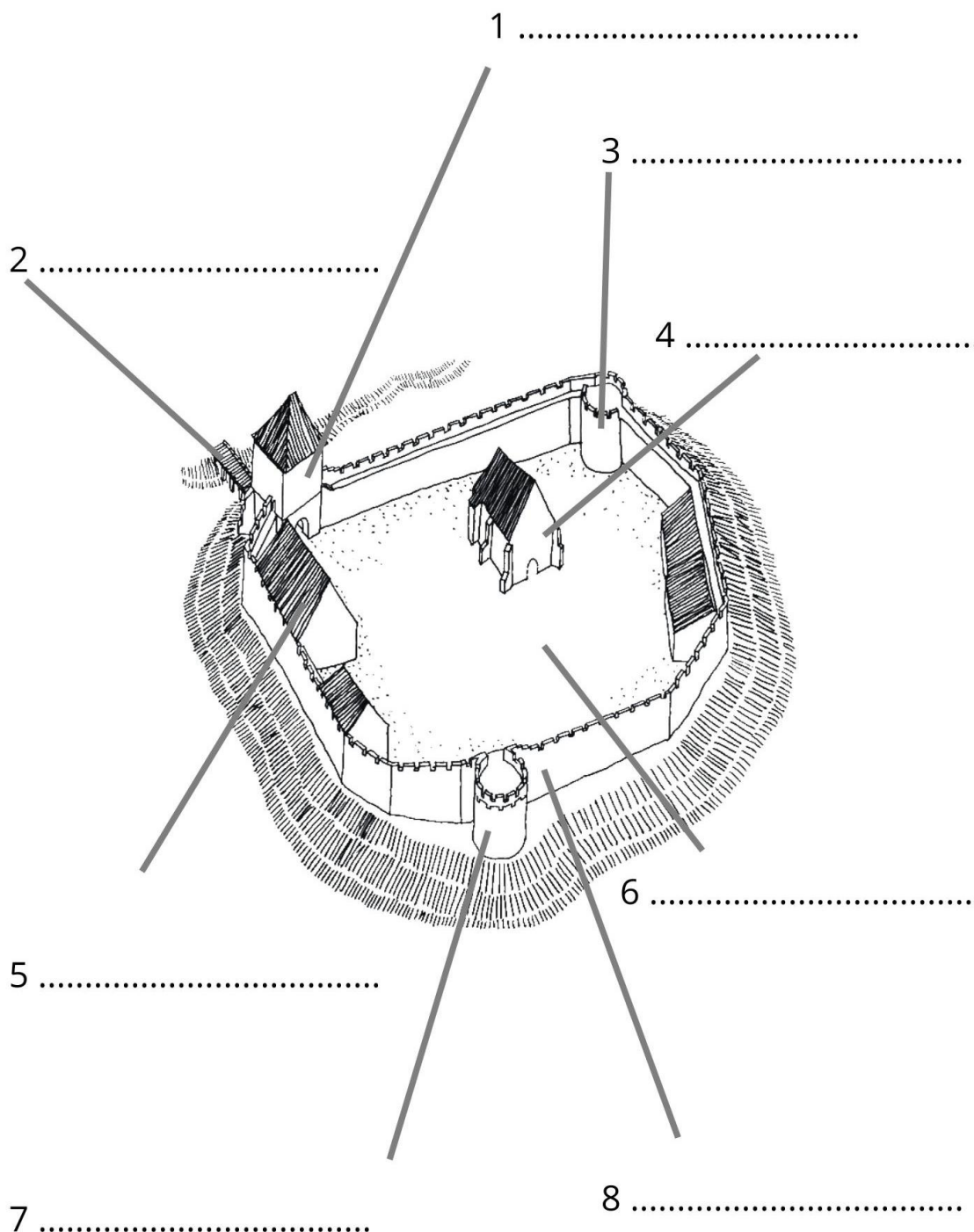
3

Zadanie nr 6

To schematyczny plan zamku w Czersku – układ sprzed około 600 lat, z początków XV wieku. Wybierz odpowiednie słowa i podpisz elementy zamku.

DZIEDZINIEC • BASZTA BRAMNA • WIEŻA • KOŚCIÓŁ ZAMKOWY

MUR OBWODOWY • WIEŻA • MOST • SIEDZIBA KSIĄŻĘCA

rozwiązanie: 1. baszta bramna; 2. mur obwodowy; 3. wieża; 4. kościół zamkowy; 5. siedziba książęca; 6. wieża; 7. dziedziniec; 8. mur obwodowy

źródło ilustracji: www.zamkiipalaciki.pl / Kajzer, Salm, Kolodziej, Lekcja zamków w Polsce, Arkady 2001

Zadanie nr 7

Zapoznaj się z dwiema ilustracjami – zdjęciem fragmentu ściany jednej z części Zamku Królewskiego w Warszawie i rysunkową rekonstrukcją wyglądu Katedry Płockiej w XIII wieku. Przyjrzyj się szczegółom obydwu konstrukcji. Wybierz i wpisz nazwę stylu architektonicznego jaki reprezentują.

STYL ROMAŃSKI • STYL GOTYCKI

Zamek Królewski w Warszawie
rekonstruowane reliktu tzw. Domu Wielkiego

Katedra w Płocku
rekonstrukcja wyglądu z XIII wieku

1

2

rozwiązanie: 1. styl gotycki; 2. styl romański

źródła ilustracji: 1. www.biuroprasowe.zamek-krolewski.pl;
2. www.medievalheritage.eu, rys. Z. Krawczyński, za: Świechowski 1952